

TUDOMÁNYOS ÉLET / SCIENTIFIC LIFE

Beszámoló az Evolúciós gazdaságföldrajz Közép- és Kelet-Európában workshopról (Budapest, 2013. november 11–15.)

Report on the Evolutionary economic geography in Central and Eastern Europe workshop

PÁGER BALÁZS, ZSIBÓK ZSUZSANNA

PÁGER Balázs: tudományos segédmunkatárs, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete, Pécs; pagerb@rkk.hu

ZSIBÓK Zsuzsanna: tudományos munkatárs, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete, Pécs; zsibok@rkk.hu

Balázs PÁGER: junior research fellow, Institute for Regional Studies, Research Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Pécs; pagerb@rkk.hu

Zsuzsanna ZSIBÓK: research fellow, Institute for Regional Studies, Research Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Pécs; zsibok@rkk.hu

2013 őszén első ízben rendezték meg az *Evolúciós gazdaságföldrajz Kelet-Közép-Európában* című nemzetközi workshopot. Az esemény szervezői az MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont (KRTK), a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar (SZTE GTK), a Nemzetközi Üzleti Főiskola (IBS) és a Magyar Regionális Tudományi Társaság (MRTT) voltak, a programot elsősorban PhD-hallgatók és fiatal kutatók számára hirdették meg. Az esemény főszervezője és szakmai koordinátora *Lengyel Balázs*, az MTA KRTK tudományos munkatársa és az IBS kutatásvezetője. A workshop célul tűzte ki, hogy áttekinthesse az evolúciós gazdaságföldrajz alapfogalmait és kvantitatív eszközeit, valamint hogy a kelet-közép-európai fiatal kutatók számára lehetőséget biztosítson a szakmai tapasztalatcserére. Az előadásokat az érdeklődő szakmai község is szabadon látogathatta.

A tudományos program főelőadója *Ron Boschma*, a hollandiai Utrechti Egyetem és a svédországi Lundi Egyetem CIRCLE (Centre for Innovation, Research and Competence in the Learning Economy) kutatóintézetének igazgatója volt, aki

2013 óta a Marburgi Egyetem díszdoktora, továbbá az *Economic Geography* és a *Review of Regional Research* (*Jahrbuch für Regionalwissenschaft*) folyóiratok szerkesztőbizottságának tagja. Kutatásait elsősorban az evolúciós gazdaságföldrajz, az evolúciós közgazdaságtan, a gazdasági ágazatok térbeli fejlődése, a regionális innovációs rendszerek és az ipari körzetek témakörében végzi. Több mint hatvan folyóiratcikk, közel negyven könyvfejezet, egy könyv és több könyvszerkesztés fűződik a nevéhez. Társ szerzős munkáiba elismert szaktekintélyek mellett gyakran von be fiatal kutatókat is, ami jelzi elkötelezettségét a pályájuk elején álló PhD-hallgatók, kutatók felkarolása iránt. Tudományos munkái döntően empirikus jellegűek, különböző ágazatokban vizsgálják a klaszterképződés, a tudásáramlás (innováció), a közelség, a kapcsolódó változatosság (related variety) és a hálózatok szerepét a regionális fejlődésben.

Boschma professzor előadásai mellett a program kétféle szekcióból állt. A workshopra kész tanulmánnyal jelentkezők hosszabb előadásokat tarthattak, azok továbbfejlesztését két kijelölt hozzászóló (egy senior és egy fiatal) segítette. Azok, akik előzetes kutatási eredményeiket kívánták bemutatni, rövid előadásokra kaptak lehetőséget.

Az első nap tematikája az evolúciós gazdaságföldrajz alapvető gondolataira, módszertani kérdéseire, valamint kutatási szemléletére fókuszált. A nyitóelőadást Ron Boschma tartotta, amely egyrészt a téma bevezetőjeként szolgált, másrészt előrevetítette a következő napok fő témáit is. Az evolúciós gazdaságföldrajz elsősorban az evolúciós közgazdaságtan elméleti alapvetéseiből indul ki, a gazdasági szereplőket fejlődésük dinamikáján (létrehozás, növekedés, csökkenés, kilépés) keresztül vizsgálja. Ebbe az elméleti keretrendszerbe vezette be az evolúciós gazdaságföldrajz a térbeliséget, így vizsgálatának fókuszában a vállalatok elhelyezkedése, az egyes iparágak koncentrációja és a régiók közötti fejlettségi különbségek magyarázata áll. Az evolúciós gazdaságföldrajz megfigyelései során nagymértékben támaszkodik a történelmi múltból levezethető folyamatokra (az útfüggőség kérdéseire), ugyanis a vizsgált jelenségek magyarázatát alapvetően a „Hogyan lett ilyen?” kérdésre helyezi. A regionális fejlődés evolúciós gazdaságföldrajzi magyarázatában nemcsak az útfüggőség, hanem a helyhez kötött (place-based) folyamatok is szerepet játszanak, ugyanis a területi struktúrák megszabják az új rutinok létrehozását, közvetítését és beáramlását. Az evolúciós gazdaságföldrajz egyik fontos kérdése a gazdasági szereplők tevékenysége között fennálló kapcsolódó változatosság és kapcsolódás nélküli változatosság (unrelated variety) szerepe a regionális fejlődésben. Utóbbi folyamatok regionális gazdaságfejlesztésben játszott szerepét empirikusan vizsgálta *Matthias Brachert*, a hallei Közgazdasági Kutatóintézet kutatója. *Jelena Lausev*, a London School of Economics és a Belgrádi Egyetem Közgazdaság-tudományi Karának kutatója írásában az átmeneti gazdaságok közszféráinak méretéről és ennek helyi munkaerő-piaci hatásairól értekezett. Ennek elemzéséhez szerbiai példákat használt fel.

A második napon a résztvevők a rövidebb prezentációk szekciójában a tudás és a területi fejlődés kapcsolatáról hallgathattak előadásokat. *Vas Zsófia*, a

Szegedi Tudományegyetem (SZTE) Gazdaságtudományi Karának tanársegédje a tudásintenzív iparágakról, valamint az innovációs folyamatban releváns tudás forrásáról mutatta be kutatási eredményeit. *Štefán Reháč*, a pozsonyi Közgazdasági Egyetem docense a régiók közötti tudásáramlásról és a tudásintenzív üzleti szolgáltatások szerepéről értekezett. *Kuttor Dániel*, a Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Karának docense tanulmányában az ipari termelés átstrukturálódását és ennek hatásait vizsgálta a visegrádi országok régióiban. *Elekes Zoltán*, az SZTE Gazdaságtudományi Karának PhD-hallgatója pedig a regionális fejlődési pályákat, valamint a változatosságot elemezte a magyar régiókban.

Ezen a napon Ron Boschma a regionális fejlődés evolúciós megközelítéséről tartott előadást. Az evolúciós gazdaságföldrajz a regionális gazdasági fejlődést két fő irányból közelíti meg. Egyrészt a területi externáliák, tehát a régióban lévő ágazatok kapcsolódó változatossága alapján: eszerint minél nagyobb a kapcsolódó változatosság egy régióban, annál nagyobb a regionális gazdasági növekedés. Másik oldalról a regionális fejlődést a regionális diverzifikálódás határozza meg, azaz bizonyos gazdasági ágazatok létrejötte vagy eltűnése. Az elméletet a holland professzor a svéd régiók gazdasági fejlődésének empiriájával egészítette ki.

A hosszabb prezentációkon belül *Vedres Balázs*, a Közép-európai Egyetem docense a kreativitás topológiájáról folytatott kutatásait mutatta be. Szerzőtársaival a „strukturális gyűrődéseket” és a kognitív távolságot vizsgálta, ehhez a videojáték-ipar termékeiről és a fejlesztők karrierútjaiból gyűjtöttek információkat. *Anna Fedyunina*, a szentpétervári Közgazdasági Egyetem kutatójának tanulmánya az orosz régiók gazdasági növekedése és exportszerkezete közötti kapcsolatot vizsgálta. Empirikus kutatásában az exportra termelő iparágak kapcsolódó változatosságának regionális gazdasági növekedésre gyakorolt hatását mutatta be. *Kálmán Judit*, az MTA KRTK kutatója a Strukturális alapok magyarországi allokációját vizsgálta politikai gazdaságtani megközelítésből. Empirikus vizsgálatában a támogatások elosztását befolyásoló tényezőket a magyar települési önkormányzatokra figyelte meg.

A harmadik napon a prezentációk fókusza a közép- és kelet-európai térség-re helyeződött. A rövidebb előadásokban a szerzők több különböző nézőpontból vizsgálták a közép- és kelet-európai gazdasági fejlődés folyamatait. *Bodnár Gábor*, a Szent István Egyetem Gazdasági, Agrár- és Egészségtudományi Karának PhD-hallgatója a magyar vidéki régiók fejlődési folyamatait vázolta fel. *Pásztor Szabolcs*, a Debreceni Egyetem Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Karának oktatója a határok kereskedelmi folyamatokban betöltött szerepéről tartott előadást. *Páger Balázs*, az MTA KRTK tudományos segédmunkatársa a közép-európai országok vállalkozói tevékenységéről mutatta be kutatási eredményeit. A hosszabb előadások között *Márkusné Zsibók Zsuzsanna*, az MTA KRTK tudományos munkatársa az Európai Unió egyik jelentős pénzügyi intézményéről, az Európai Beruházási Bankról referált. Vizsgálatainak fókuszában a banknak a területi kohézióban játszott szerepe állt. *Szabó Marianna*, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának doktorandusza két magyar város, Pécs és Szeged fejlődését vizsgálta különböző történelmi szempontokból.

A workshop negyedik napját Ron Boschma harmadik, Az ágazatok térbeli fejlődése című előadása nyitotta. Az ágazatok térbeli fejlődésének evolúciós megközelítése a spin-off folyamatnak és a vállalatok belépésének és kilépésének elemzésével foglalkozik. Ebben a kontextusban a spin-off folyamat egy adott ágazat növekedését és térbeli koncentrációját jelenti, amelynek hátterében részben önmagukat erősítő folyamatok vannak: sikeres anyacégekből nagyobb valószínűséggel jönnek létre sikeres spin-off vállalkozások. Az ágazatok térbeli koncentrációjának más lehetséges magyarázata a lokalizációs előnyök jelenléte, amely a hasonló tevékenységi körű vállalatok földrajzi közelségének és kapcsolatainak pozitív externáliáira utal. Az előadó az elméletet a brit autóipar empirikus elemzésével illusztrálta, amelyben egy túlélési (hazard) modellben a Coventry és Birmingham környéki autóipari vállalkozások túlélését rátájtá magyarázta.

A csütörtöki hosszabb előadások szekciójában két tanulmányt mutattak be az előadók. Elsőként *Harasztosi Péter*, a Közép-európai Egyetem és a Magyar Nemzeti Bank munkatársa mutatta be Gépipari importspilloverek című tanulmányát. Ebben az ipari gépek regionális eloszlását és az importot befolyásoló döntéseket vizsgálta. A szerző vállalati szintű adatokat használó modelljében magyarázó változóként figyelembe vette a helyi piacon már bent lévő importáló vállalatokat, amelyek spilloverhatások forrásai lehetnek más cégek számára, és befolyásolhatják azt is, hogy a helyi piac cégei mely országból importálnak. A szekció második előadója *Sandra Bernick*, a London School of Economics hallgatója volt, aki az energiahatékonyság vállalati szintű befolyásoló tényezőit vizsgálta Oroszország példáján. Kutatásának sajátossága, hogy a földrajzi tényezőkre fókuszál, melyek egyrészt természetföldrajzi tényezők (pl. időjárási változók, elhelyezkedés), másrészt gazdaságföldrajzi tényezők (más vállalatoktól mért távolság mint a spilloverhatás forrása) voltak. Eredményei megerősítik, hogy a földrajzi tényezők számítanak a vállalkozások termelésének energiaintenzitásában.

A következő szekcióban *Békés Gábor*, az MTA KRTK tudományos munkatársa ismertette Harasztosi Péterrel közösen írt tanulmányát. Az előadás az agglomerációs előnyök (a foglalkoztatás „sűrűsége”) és a vállalati teljesítmény kapcsolatát helyezte új megvilágításba hazai településszintű adatok felhasználásával. A kutatás módszertani újdonsága, hogy a térbeli hatások robusztusságának vizsgálatához egy mesterséges, azonos méretű területi egységekből álló térbeli hálót és egy véletlen iteratív folyamatot alkalmazott, mellyel a hazai településszerkezeti sajátosságok és a módosítható területi egység problémájának módszertani kezelésére javasolt megoldást.

A november 14-i rövid előadások szekciójában négy prezentáció hangzott el. *Szakálné Kanó Izabella*, a SZTE Gazdaságtudományi Karának oktatója a tudásintenzív ágazatok térbeli eloszlásának az innovációs teljesítményben játszott szerepét vizsgálta kistérségi szinten, térökonometriai módszerekkel. *Veronika Černáková*, a Kassai Műszaki Egyetem adjunktusa a regionális tudásbázis és a munkaerő térbeli migrációjának és koncentrációjának, valamint a vállalkozói tevékenységek térbeli

dinamikájának viszonyát elemezte az Európai Unió régióiban. *Jakobi Ákos*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Regionális Tudományi Tanszékének adjunktusa az információs társadalom és gazdaság térbeli koncentrációjának és dekoncentrációjának trendjeit vizsgálta a közelség fogalmával, megállapítva, hogy a földrajz még mindig számít, és nem beszélhetünk a „távolság haláláról”. *Slavka Klasova*, szintén a Kassai Műszaki Egyetem PhD-hallgatója empirikus modell segítségével a szlovákiai vállalkozások forgalmának meghatározó tényezőiként a földrajzi elhelyezkedést és az ágazatot azonosította.

A rendezvény utolsó napja Ron Boschma előadásával indult, melynek címe A hálózatok evolúciós megközelítése volt. A professzor három olyan témakört mutatott be, amelyben az evolúciós gazdaságföldrajz szemlélete a tudáshálózatok vizsgálatában alkalmazható. Az első a térbeli innovációs rendszerek volt, melynek kapcsán felvetette, hogy az evolúciós gazdaságföldrajzban melyik területi szint a releváns, milyen hálózati struktúrák a leghatékonyabbak, valamint hogyan fejlődnek az innovációs rendszerek. Az alkalmazás második bemutatott lehetősége a tudáshálózatok térbeli szerveződése, különös tekintettel a klaszterekre. A professzor felhívta a figyelmet arra, hogy a klaszterekben a tudásexternáliákra nem lehet adottságként tekinteni, mert a vállalkozások nem egyformán férnek hozzá a tudáshoz. Ebből a szempontból a tudáshálózatoknak van földrajzi és egyéb vonatkozása is, mint például a vállalatok abszorpciósi képessége vagy hogy mely más cégekkel vannak kapcsolatban a klaszteren belül és kívül. A harmadik bemutatott témakör a hálózatok térbeli dinamikája volt, melyben az előadó összekapcsolta a klaszterek életciklusának irodalmát az ágazatok életciklusának és a közelségnek az irodalmával, szemléltetesképpen pedig egy kreatív iparág, a videojátékokat gyártó vállalatok hálózatait vizsgálta.

A pénteki hosszú előadások szekciójában elsőként *Sebestyén Tamás*, a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karának (PTE KTK) kutatója mutatta be Varga Attilával közös eredményeit. Az előadás a kelet-közép-európai régiók innovációs teljesítményét vizsgálta, a külső tudáshálózatokhoz való kapcsolódás szerepére fókuszált, amelyet az európai kutatási keretprogramokban való részvétellel mint a tudástranszfer forrásával mért. Ezt követően *Horváth Márton*, az MTA és a PTE KTK kutatócsoportjának munkatársa tartott előadást az egyetemi szabadalmak térbeli elemzéséről. Varga Attilával végzett kutatásukban az egyetemi vállalkozói tevékenység intézményi és regionális tényezőit vizsgálták egy kivételesen részletes, európai mintán (NUTS 3 szinten). Míg az intézményi tényezőkben pozitív kapcsolatot találtak, a regionális tényezők – meglepő módon – negatív hatással voltak az egyetemi szabadalmaztatási tevékenységre.

A rövid előadások zárónapi szekcióját *Molnár Ernő*, a Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Karának adjunktusa előadása nyitotta, aki a magyarországi autóipar térbeli dinamikáját vizsgálta. Ezután *Józsa Viktória*, a Szent István Egyetem PhD-hallgatója tartott prezentációt egy multinacionális cég (a Bosch) térségi beágyazódásainak helyi hatásairól Miskolcon. *Raigo Ernits*, az északmagyarországi Tartui Egyetem PhD-hallgatója a kis iparvárosok változó szerepét

mutatta be a kelet-európai posztszocialista gazdasági térben, hazájának példáján. Végül Czirfusz Márton, az MTA KRTK tudományos munkatársa foglalta össze a gazdaságföldrajz fejlődésének hazai kontextusát az ötvenes évektől napjainkig.

A szakmai programokon túl a szervezők színes kulturális programokat biztosítottak a résztvevőknek, melyeket a hazai és külföldi, Budapestet ismerő és kevésbé ismerő kollégák is szívesen látogattak. A workshop résztvevőinek egyöntetű benyomása volt, hogy kívánatos lenne a sikeres esemény jövőbeli folytatása. A kapcsolattartás érdekében közös levelezőlistát hoztak létre, melynek segítségével a kollégák megoszthatják egymással szakmai eredményeiket és új résztvevőkkel bővíthetik az evolúciós gazdaságföldrajz iránt érdeklődők közösségét. Tervben van az eseményre benyújtott tanulmányok szerkesztett kötetben való megjelentetése is.